

A női méltóság védelme a katolikus házasságjogban – a nőrablás házassági akadályá

UJHÁZI LÓRÁND¹

Az egyházi jogalkotó a lehető legkiterjesztőbben értelmezi a személy házassághoz való jogát. A hatályos Egyházi Törvénykönyv joganyaga azonban azt is nyilvánvalóvá teszi, hogy a házassághoz való jog nem korlátok nélküli. A korlátozásokat a jogalkotó legmarkánsabban a házassági akadályok rendszerében foglalta össze. Az új jogban az akadályok rendszere mind szerkezetében, mind az akadályok számában egyszerűsödött. A jogalkotó mégis fontosnak tartotta néhány ma már anakronisztikusnak tűnő akadály megtartását. A tanulmány ezek közül a nőrablás akadályára összpontosít. Bemutatja a női méltóság, a házasság és a közösség védelmének szempontjait a jogszabályhely történeti és szerkezeti elemzésén keresztül. A tanulmány igyekszik választ adni a jogszabályhely szövegéből származó bizonytalanságokra a szerzői vélemények alapján. Végül pedig rövid összehasonlító kitékintést tesz a katolikus egyház másik hatályos törvénykönyve, a Keleti Egyházak Törvényeinek Kánonjai és a latin egyház törvénykönyve között.

Kulcsszavak: katolikus egyház, kánonjog, házasságjog, női méltóság, házassági akadály

The Protection of Women's Dignity in Catholic Marriage Law – The Diriment Impediment to Abduction

The ecclesiastical legislator interprets the right to marry as broadly as possible, in accordance with the principles of canon law. Nevertheless, an examination of the current Code of Canon Law reveals that the right to marry is not absolute. The legislator has provided the clearest articulation of the limitations in the system of diriment impediments to marriage. In the revised legislation, the system of impediments has been streamlined, both in its structure and in the number of impediments.

1 Egyetemi tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Honvédelmi Jogi és Igazgatási Tanszék; intézetvezető, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Eötvös József Kutatóközpont Vallás és Társadalom Kutatóintézet; tanszékvezető egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Kánonjogi Posztgraduális Intézet.

The legislator nevertheless deemed it pertinent to retain a few of the impediments that now appear anachronistic. This study is concerned with the diriment impediments of abduction of women. It presents an analysis of the legislative situation with regard to the protection of women's dignity, marriage, and community, with a particular focus on historical and structural aspects. The objective of this paper is to address the uncertainties that arise from the text of the statute, based on the authors' interpretations. Finally, a brief comparative analysis is presented of the other existing codes of the Catholic Church, namely the Canons of the Laws of the Eastern Churches and the Code of the Latin Church.

Keywords: Catholic Church, canon law, marriage law, dignity of women, impediment to marriage

Bevezetés

A házassági köteléket a felek kölcsönösen kinyilvánított szabad és kényszermentes beleegyezése hozza létre (Egyházi Törvénykönyv 219. kánon [k.], 1057. k. 1. §). Rablás esetén aligha beszélhetünk szabad beleegyezésről. Ezért ez a cselekedet mint házassági akadály régi jogi hagyománnyal rendelkezik mind a világi, mind az egyházjogban. Az egyházi jogalkotó a női méltóság általános hangsúlyozásán túl a házasság esetében külön is igyekszik a nők számára védelmet nyújtani. A rablás vagy fogva tartás szenvedő alanyai leginkább nők, ezért a jogalkotó nőrablásról – *raptus mulieris* – beszél (1089. k.).² Napjainkban anakronisztikusnak tűnhet a nőrablás és ennek jogkövetkezménye, a házassági akadály. A katolikus házasságjog mégis megőrizte az akadályt. A jogalkotó figyelembe vette, hogy lehetnek a világnak olyan területei, ahol a nő méltóságát és a nő szabadságát nem védik eléggé.³ Bár az európai kultúrkörben nem tipikus a nőrablás, de elszigetelt esetek lehetnek.⁴ Továbbá ilyenkor a beleegyezés szabadsága is sérül, de a rablás tényét sokszor könnyebb bizonyítani, mint a beleegyezés hiányosságát.⁵ Ezért az Egyházi Törvénykönyv átdolgozásakor arra a következtetésre jutottak, hogy ezt a házassági akadályt meg kell tartani.⁶ A tanulmányban a hatályos jogi relevanciára összpontosítok, kiemelve a nők méltóságának és szabadságának sajátos kánonjogi dimenzióját.

2 Az akadályok tekintetében csak két helyen tesz különbséget a jogalkotó a nemek között. A korhiány akadály (1083. k.), ahol a jogalkotó a nők esetében alacsonyabb korhatárt ír elő a házasság érvényes megkötéséhez, és a nőrablás esetén (1089. k.), amelyet a férfiakra nem terjeszt ki.

3 RIPSZÁM 2024: 21–29.

4 Egy modern kori eset bemutatáshoz lásd SILVESTRI 2004: 45–98.

5 KUMINETZ 2001: 165.

6 Jogszabálytervezethez lásd *Communicationes* 1977: 366.

Általános megjegyzések a házassági akadályok és a nőrablás kapcsolatáról

A hatályos Egyházi Törvénykönyv szoros értelemben használja a házassági akadály kifejezést: Azokat a külső okokat vagy a személy tulajdonságait jelenti, amelyek miatt valaki nem köthet érvényes kánoni házasságot. Ezzel az új Egyházi Törvénykönyv szakított az akadály régi, kiterjesztő értelmezésével, amely az akadályok közé sorolta azokat a tényezőket is, amelyek tiltották, de nem tették érvénytelenné a házasságkötést.⁷ Ezek az úgynevezett tiltó akadályok csoportját alkották a régi jogban. A hatályos Egyházi Törvénykönyv azonban az akadály alatt csak azokat a tulajdonságokat vagy körülményeket érti, amelyek a házassági beleegyezést érvénytelenné teszik.⁸ Ezt a jogalkotó már az akadályok értelmező rendelkezéseinél jelzi: „Az érvénytelenítő akadály a személyt képtelenné teszi a házasság érvényes megkötésére” (1073. k.). Az általános szabályt a jogalkotó az egyes érvénytelenítő akadályok kapcsán, így a nőrablás esetében is megerősíti: „Egy férfi és egy olyan nő között, akit azért raboltak el vagy tartottak legalábbis fogva, hogy vele házasságot kössenek, nem állhat fenn semmiféle házasság, hacsak a nő később, a rablótól elkülönítve, biztos, szabad helyen, önként nem választja a házasságot” (1089. k.).

Az akadálnak kifejezettnek kell lennie, és csak olyan mértékben létezik, ahogy azt a jog meghatározza.⁹ Főszabály szerint az akadályokat szorosan kell értelmezni (10. k.), és tilos a törvény szövegétől eltérő kiterjesztésük. Jogkétség esetén (amikor kétséges az akadály léte) a személy jogképességét kell feltételezni (14. k.). Ténykétség esetén (amikor nem biztos, hogy az adott tényállás joghatásában kiváltja a házassági akadályt)¹⁰ szükséges az illetékes egyházi hatóság felmentése. Az akadály létének vagy joghatásának nem tudása nincs hatással az akadály jogkövetkezményére. A házasság akkor is érvénytelen, ha a felek nem tudják, hogy köztük házassági akadály áll fenn, vagy hogy az adott tényállás érvénytelenítő joghatással bír (15. k. 1. §). Az akadályok önmagukban nem büntető intézkedések,¹¹ de nőrablás esetén az akadály alapját képező tényállásnak büntetőjogi következménye is van.¹²

Az akadályok objektíve korlátozzák a házassághoz való jogot, ezért az egyházi jogalkotót a korlátozó jogszabályok megalkotásakor a visszafogottság jellemezte. Szabó Péter megjegyzi, hogy napjainkban némelyik házassági akadálnak inkább értékjelző funkciója van, de nincs igazi visszatartó ereje.¹³ A nőrablás akadálnak is inkább ilyen értékjelző funkciót tulajdoníthatunk a hatályos kánonjogban. Az egyház mozgáster

7 CASTAÑO 1989: 32–33.

8 CHIAPPETTA 1988: 190; CASTAÑO 1988: 71.

9 MONETA 1989: 23.

10 SIPOS–GÁLOS 1960: 157.

11 WERNZ 1928: 379–380.

12 „Aki emberölést követ el, vagy embert erőszakkal vagy csellet elrabol vagy fogva tart vagy megcsonkít vagy súlyosan megsebesít, a büntetendő cselekmény súlyossága szerint, az 1336. kánonban említett megfosztásokkal és tilalmakkal büntetendő; az 1370. kánonban említett személyek ellen elkövetett emberölésért pedig az ott megállapított büntetések járnak.” (1397. k.).

13 SZABÓ 2012: 250.

ugyanis korlátozott, ami a nők valós védelmét illeti, és inkább a világi jogalkotásnak és a hatóságoknak van relevanciája. A középkortól azonban mivel a házasságot szent dolognak, a hét szentség egyikének tartották, az egyház vindikálta magának a jogi szabályozást, beleértve a házassági akadályok meghatározását.¹⁴ Az egyház határozta meg ezért azokat a körülményeket, beleértve a nőrablást is, amikor nem lehetett házasságot kötni.¹⁵ A nőrablás, akármennyire is jelentős alapjogi kérdéshez kapcsolódik, az tisztán egyházi és nem úgynevezett isteni jogra visszavezethető házassági akadály. A megkülönböztetés legfontosabb következménye az egyház jogrendszerében, hogy amíg az isteni akadályok vallástól függetlenül minden embert köteleznek,¹⁶ addig a tisztán egyházi jogi akadályokat csak a katolikusok tekintetében alkalmazzák.¹⁷

A nőrablás házassági akadályának történeti háttere

A katolikus egyház a házasság tekintetében az első századokban csak azokat a kérdéseket szabályozta, amelyek specifikusan egyházi vonatkozásúak voltak. A legtöbb területen azonban elfogadta az állami előírásokat és a házasságkötés korlátait. A római jog kezdetben a rabló és a *pater familias* (akinek a nő felett hatalma volt) közötti magánjogi kérdésnek tekintette a nőrablást.¹⁸ Augustus császár idejétől válik a nőrablás büntetőjogi kategóriává, és a rablót akár halálbüntetéssel is lehetett sújtani. A nő vagy azok, akik felette a hatalmat gyakorolták, mindemellett továbbra is meggyezhettek a házasságban, és eltekinthettek a büntetéstől. Így a nőrablás legalább részben továbbra is magánjogi kérdés maradt.¹⁹ Konstantin császár már 320-ban a régi jogra hivatkozik, és megerősíti, hogy a rabló halálbüntetéssel büntethető, illetve nem veheti feleségül az elrabolt nőt akkor sem, ha a nő ebbe beleegyezne. A császár már megtiltja, hogy a *pater familias* magánúton intézze el a kérdést. Egyes szerzők ezért a nőrablást Konstantin császár intézkedésétől tekintik igazi házassági akadálynak.²⁰ A későbbi római uralkodók (Valentinianus, Gratianus) hasonló szabályozását adták a nőrablásnak. Jusztinianusz császár 533-ban formálisan is megerősítette, hogy a nőrablás az elrabolt nő és a rabló között házassági akadályt hoz létre.²¹ Megerősítést nyert, hogy a rablás az elrabolt nő jogállásától (szabad vagy rabszolga) függetlenül létrehozza a házassági akadályt.

14 VÖLGYESI 2022: 50–51.

15 D'AVACK 1970: 251–260.

16 PETROVITS 1921: 69; WERNZ–VIDAL 1946: 245.

17 SABBARESE 2006: 191.

18 BRUNDAGE 1978: 63.

19 D'AURIA 2002: 148.

20 NAVARRETE 1989: 80.

21 NAVARRETE 1989: 80.

Az első három században ilyen jellegű cselekmények a keresztény közösségekben alig fordultak elő, az állami szabályok pedig elég szigorúak voltak. Így az egyház jogilag nem szabályozta a kérdést.²² Az első egyházi intézkedésre 314-ben, az ankürai zsinaton kerül sor, ahol Konstantin császár említett intézkedése egyházi megerősítést nyer. A khalkédóni zsinat (451) pedig egyházi büntetést, kiközösítést helyez kilátásba, ha valaki házasságkötés céljából nőt rabol.²³ Később több helyi zsinat, pápai dokumentum tárgyalja a nőrablás és a házassági beleegyezés kapcsolatát. A terület bemutatása ebben az időben nem ellentmondásmentes. A germán törzsek megtéréseével a germán jog is erőteljesen hatott az egyház jogára, amely enyhébben ítélte meg a nőrablást, mint a tárgyalt római jog. Pósan László megerősíti, hogy még a középkori Európában is számos helyen létezett a lányrablás szokása, amellyel szemben a helyi egyház igyekezett fellépni. Ugyanakkor az egyház a missziós céljai miatt nemegyszer kompromisszumra kényszerült.²⁴ Szemléletes példája ennek Szümmakhosz pápa 513-as, illetve II. Gergely pápa 721-es rendelkezése. A rablóval szemben kiközösítést és vezeklést helyeztek kilátásba, de engedélyezték, hogy az elrabolt nővel házasságot kössenek a büntetés letöltése után.²⁵ A Karoling-korban súlyosbította a tényállást egyes helyeken, ha az elrabolt nő más menyasszonya volt. A vezeklés, illetve a kiközösítés mellé egyéb büntetéseket (például a közösségből való száműzetés) is kilátásba helyeztek.²⁶ Súlyosbító körülménynek számított az is, ha valaki fogadalmas szüzet vagy özvegyet rabolt el. A 845-ös meaux-i zsinat úgy rendelkezett, hogy a rablót nemcsak ki kell közösíteni, és vezeklésre kell kényszeríteni, hanem eltiltotta a későbbi házasságkötéstől is.²⁷ Ez a kiterjesztő büntetés ellentétes az egyház hagyományos és hatályos jogi álláspontjával, amely a házassági akadályt csak a rabló és az elrabolt nő között értelmezi. A kiterjesztő álláspont az emberi természetből levezethető házassági joggal (*ius connubii*) is ellentétes. A rablónak ugyanis nem a házassághoz való általános joga szűnik meg, hanem a tételes jog alapján csak az elrabolt, konkrét nővel nem köthet házasságot.

A 12. századi dekretális gyűjtemények felfogásbeli változást hoztak. Csak annyiban tekintették akadálynak a nőrablást, amennyiben a nőnek a szabad akarata akadályozva volt. Amennyiben a nő, annak ellenére, hogy elrabolták, szabadon beleegyezett a házasságba, érvényes házasságot köthetett. Az akadály a dekretális jogban ezért nem önálló akadályként szerepelt, hanem a félelemmel és a kényszerrel tárgyalták együtt.²⁸ III. Ince (1198–1216) szerint ha a nő a rabló hatalma alatt is állt, de beleegyezést adott, akkor érvényes házasság jött létre. Ez a megközelítés egészen a trienti zsinatig dominálta az egyházjogot. A visszaélések miatt azonban II. Henrik francia

22 SIPOS 1940: 210.

23 PETROVITS 1921: 201.

24 PÓSÁN 2012: 60–61.

25 SIPOS 1940: 210.

26 D'AURIA 2002: 150.

27 NAVARRETE 1989: 81–82.

28 D'AURIA 2002: 150–151.

király kérte, hogy az egyház állítsa vissza a régi szabályozást. Rablás esetén pedig a nő későbbi akaratától függetlenül jöjjön létre a házassági akadály, és ne lehessen érvényes házasságot kötni. A trienti zsinat szabályozása szerint a rabló és az elrabolt nő között nem kizárt a későbbi érvényes házassággkötés. Ez azonban csak akkor lehetséges, ha az elrabolt nő a rablás helyétől független, biztonságos helyen és szabadon adja a házassági beleegyezést.²⁹

Az akadály terjedelme a hatályos jogban

Mind az 1917-es kodifikált jog (1917-es CIC, 1074. k.), mind a hatályos törvénykönyv (1089. k.) követi a trienti zsinat előírását. Az 1983-as Egyházi Törvénykönyv azonban a régi törvénykönyvhöz képest (1917-es CIC, 1074. k.) egyszerűsített a jogszabály szövegén, és már nem három külön paragrafusban tárgyalja az akadályt. Urbano Navarrete a rövidített jogszabályt rosszul sikerültnek tartja, amelyből véleménye szerint nem derül ki egyértelműen, hogy a jogalkotó az elrabolt nőt akarta védeni.³⁰

A hatályos törvénykönyv a rablást és a fogva tartást említi. Tehát nemcsak a szigorú értelemben vett rablás, hanem a bizonyos helyen való fogva tartás (például börtön) is kiválthatja a házassági akadályt. A fogva tartás történhet a nő saját lakóhelyén is, vagyis nem feltétlenül kell más helyre vinni.³¹ A rablást és a fogva tartást szoros értelemben kell venni. Nem rablás az egyes helyeken még létező népszokás, a „lányszöktetés”.³² Nem számít rablásnak, ha valakit ajándékokkal vagy ígéretekkel, de saját beleegyezése mellett csábítanak valahova, vagy tartanak az adott helyen.³³ A rablás vagy a fogva tartás akkor eredményezi a házassági akadályt, ha az erőszakos cselekmény eredménye, vagy legalábbis a nő akarata ellenére történik. Antonio Abate megjegyzi, hogy az erőszak nem feltétlenül jelent fizikai erőszakot. A rablás vagy a fogva tartás lehet morális, lelki, pszichológiai kényszerítés eredménye is.³⁴ John Beal szerint ilyennek számít a szülőkkel, a családtagokkal, egyéb objektíve súlyos okkal való zsarolás.³⁵ Nem jön létre azonban az akadály, ha a fogva tartás helyét vagy a fogvatartót a nő bármikor elhagyhatja. Ha az „elrabolt” vagy „fogva tartott” nő egyébként beleegyezett a „rablásba”, esetleg arra mások kijátszása miatt került sor, akkor sem jön létre az akadály. A rablásnak vagy fogva tartásnak ugyanis a nő, de nem harmadik személy akarata ellenére kell történnie. A szülők akarata ellenére „megszöktetett” nő szabad akaratból adott házassági beleegyezése például akkor is érvényes, ha a nő még

29 Sess. XXIV. De. ref. matr. C. 6.

30 NAVARRETE 1989: 78.

31 A kodifikáció előtt egyes szerzők hangsúlyozták, csak az tartozik a nőrablás kategóriájába, ha a nő elszöktetése „távolabbi és biztos helyre”, de az nem, ha „az egyik szobából a másikba, vagy a szomszéd házba” történik. SZEREDY 1879: 1313.

32 SABBARESE 2006: 223.

33 D'AURIA 2002: 154.

34 ABATE 1987: 490.

35 BEAL 1988: 1291.

kiskorú. Feltéve, hogy nem lép fel a korhiány házassági akadályaként (1083. k. 1. §). Utóbbi az egyházjogban a világi jogrendszerekkel való összehasonlításban még mindig meglehetősen alacsony. Nők esetében az érvényes beleegyezéshez mindössze a betöltött tizennegyedik életévet írja elő a jog. A hatályos kánonjog már nem veszi figyelembe a jogtörténetből ismert súlyosbító körülményeket. Ugyanaz a joghatás lép fel a hajadon, az ideiglenes fogadalmas szerzetes vagy harmadik személy menyasszonyának, a szüzek, az özvegynek stb. az elrablása, illetve fogva tartása esetén.

Az akadály csak akkor jön létre, ha a rablás vagy a fogva tartás a házasságkötésre irányul. Amennyiben ettől eltérő szándékkal hajtották végre a rablást vagy a fogva tartást, az akadály nem jön létre. Eduardo Regatillo szerint ha kétséges a rablás vagy a fogva tartás valós motivációja, akkor azt kell feltételezni, hogy az a házasságra irányult.³⁶ Az akadály csak a rabló és az elrabolt nő között lép fel. Harmadik személyre nem terjed ki. Az akadály azonban létrejöhet úgy is, hogy a rablást harmadik személlyel hajtadják végre. Ilyen esetben nem a rablást fizikailag végrehajtó, hanem a megbízó és az elrabolt személy között jön létre az akadály.³⁷ Ugyanez igaz a fogva tartásra is. A házasságkötés szándékával a fogva tartást elrendelő személy és a fogvatartott, de nem az őrzést fizikailag végrehajtó személy között jön létre az akadály.

A házassági akadály a latin egyház joga szerint csak akkor lép fel, ha az elrabolt személy nő. Az 1917-es Egyházi Törvénykönyv kodifikációjánál felmerült, hogy ki lehetne terjeszteni a jogszabály személyi hatályát azokra az esetekre is, amikor az elrabolt vagy fogva tartott személy férfi. Az 1917-es Egyházi Törvénykönyv végül nem terjesztette ki az akadály személyi hatályát.³⁸ Az akadály esetleges kiterjesztő szövegezése a hatályos törvénykönyv átdolgozása alatt ismét felmerült. Majd komolyabb vita nélkül a kodifikátorok megmaradtak az 1917-es Törvénykönyv szövegénél.³⁹ Így amennyiben férfit rabolnak el vagy tartanak fogva a házasságkötés szándékával, akkor a latin egyház hatályos joga szerint az ma sem eredményezi a házasság akadályát. Az így kötött házasság is lehet érvénytelen, de nem a rablás akadályaként, hanem a beleegyezés hiányosságai miatt. Továbbá az egyházi büntetőjogi következmények a férfiak elrablása esetén is fellépnek (1397. k. 1. §). A Keleti Egyházak Kánonjainak Törvénykönyve azonban – szemben a latin egyház jogával – nem korlátozza a házassági akadály személyi hatályát pusztán a nőkre (CCEO, 806. k.). A keleti katolikusok vonatkozásában akkor is fellép az akadály, ha a házasságkötés céljából elrabolt vagy fogva tartott személy férfi. A Keleti Egyházak Kánonjainak Törvénykönyvének a hatálybalépése előtt az akadály személyi hatálya a keleti katolikus egyházak vonatkozásában megegyezett a latin egyház jogi szabályozásával, és csak a nőkre terjedt ki.⁴⁰ Dimitrios Salachas szerint a személyi hatály kiterjesztésének az oka a Keleti Egyházak Kánonjainak Törvénykönyvében arra vezethető vissza, hogy a keleti katolikus egyházak

36 REGATILLO 1962: 166.

37 CAPPELLO 1947: 448.

38 WERNZ-VIDAL 1946: 402.

39 *Communicationis* 1977: 366.

40 XII. PIUS 1949: 103.

többségében olyan térségekben található, ahol nem ritka akár férfiak elrablása házassági céllal.⁴¹ Mivel a házasság kétoldalú jogügylet, akkor is ki kell terjeszteni a férfiakra is a házassági akadályt, ha csak az egyik fél tartozik valamelyik keleti *sui iuris* egyházhoz (CCEO, 1. k.).

Mivel tisztán egyházi törvényről van szó, a házassági akadály csak a katolikusokat érinti. A házasságjog értelmező szabályai alapján azonban elég, ha csak az egyik fél katolikus (1059. k.). A kodifikáció előtti egyes megszorító értelmezések szerint abban az esetben, ha a rabló katolikus volt, de az elrabolt nő nem volt katolikus, az akadály nem jön létre. A már említett értelmező jogszabályon túl érdemes megemlíteni, hogy az akadálnak a nők védelme is fontos motivációja, ezért ez a megközelítés távol áll a jogalkotói szándéktól.⁴² Az tény, hogy ilyen esetekben a rablás akadályán túl a váláskülönbség akadály (1086. k.), vagy ha az egyik fél keresztény, de nem katolikus, a vegyes házasság tilalma is fellép (1124–1129. kk.).

Az akadály megszűnése

Az akadály megszűnhet az egyházi hatóság közigazgatási intézkedésével, felmentéssel vagy ilyen hatósági közbelépés nélkül. Utóbbihoz a hatályos szabályozás két konjunktív követelményt ír elő. A nőnek a rablótól elkülönítve, biztos, szabad helyen, továbbá önként kell választania a házasságot. A kettőnek együtt kell megvalósulnia. Amennyiben az elrabolt nő, bár szabadon házassági beleegyezést adna, de ugyanazon a helyen marad, nem tehet érvényes beleegyezést. Ugyanakkor a másik jogi követelménynek is érvényesülni kell: a nőnek biztos és szabad helyre kell kerülnie. A jogalkotó ezt azért tartotta fontosnak, mert a körülmények megváltozása befolyásolhatja a házasságkötésre irányuló szabad elhatározást.⁴³ A jogalkotó nem jelöli meg a kánon szövegében, hogy mennyi időt kell biztos és szabad helyen tölteni a beleegyezés kinyilvánítása előtt. Ebből arra a következtetésre juthatunk, hogy a körülmények objektív megváltoztatása után akár rögtön házasságot lehet kötni. Egyet lehet érteni Angelo D'Auriával, aki szerint nem ártott volna a jogszabály szövegében minimális időintervallumot megjelölni a fogva tartás és a biztos és szabad helyre kerülés között annak érdekében, hogy a fogva tartás lelki hatásai teljesen elmúljanak, és valóban szabad házassági beleegyezést tudjon adni a személy.⁴⁴ Juan Ignacio Bañares hozzáteszi, hogy nemcsak objektíve kell az új helynek szabadnak és a rabló ellenőrzésétől függetlennek lennie, hanem erről az elrabolt nőnek szubjektíve is meg kell győződnie.⁴⁵

Mivel a nőrablás nem isteni, hanem tisztán egyházi jogi törvény, így az egyházi hatóság felmentést adhat az akadály alól. Mivel azonban ez az akadály különleges

41 SALACHAS 2001: 678.

42 GASPARRI 1932: 390.

43 D'AURIA 2002: 157.

44 D'AURIA 2002: 158.

45 BAÑARES 2004: 1198.

módon a szabad házassági beleegyezést hivatott védelmezni, nem szokás alóla felmentést adni.⁴⁶ Amíg a fogva tartás fennáll, nem is lenne érdemes megadni a felmentést. A beleegyezés hiányossága miatt a házasság úgyszólván érvénytelen lenne (1103. k.). Az egyházi hatóságnak csak akkor érdemes felmentést adni, ha az elrabolt nő már szabad akarattal hozzámenne a rablóhoz, azonban nem tudnak eleget tenni a jogszabályi követelménynek, hogy a házassági beleegyezés szabad és biztos helyen történjen. Nehézséget okozhat továbbá, hogy a felmentő hatóság nem tud meggyőződni arról, hogy nem áll-e fenn más házassági akadály. Másrészt nem tud arról sem kellőképpen megbizonyosodni, hogy megvan-e a felmentéshez szükséges megfelelő és észszerű ok (90. k.).⁴⁷ Az akadály alóli felmentés nem fenntartott a Szentszéknek, azt az ordinárius is megadhatja (1078. k.). Bár a halálveszély esetén kért felmentés ilyen helyzetben nem tűnik reálisnak, de ha mégis ilyenre kerül sor, akkor a plébános vagy a szolgálattevő is felmentést adhat (1079. k. 2. §). Thomas Doyle szerint halálveszély esetét leszámítva nem látszik logikusnak, hogy a nőrablás akadályát alól felmentést adjanak.⁴⁸ Ehhez még érdemes hozzátenni, hogy az érvényes beleegyezéshez halálveszélykor is szükséges, hogy mindkét oldalon meglegyen a szabad akarat. Mivel a nőrablás egyben egyházi büntetőjogi kategória is (1397. k. 1. §), ezért az egyházi hatóság büntető lépéseket is foganatosíthat.⁴⁹ A büntetést nemcsak arra lehet kiszabni, aki házasságkötés szándékából a rablást végrehajtotta, vagy végrehajtatta, hanem arra is, aki ebben fizikailag vagy morálisan együttműködött (1329. k.).

Következtetések

A katolikus házasságjog központi eleme a *ius connubii*, a házassághoz való jog. Az alapelv átjárja az egész házasságjogot. A jogalkotó igyekezett a házasságjog egyes területeit ennek az alapelvnek a fényében megfogalmazni. Ez a nőrablás házassági akadályát kapcsán sincs másképp. A házassági akadályok olyan objektív körülmények, vagy a személy olyan lényeges tulajdonságai, amelyek mellett nem lehet érvényes házasságot kötni. Az Egyházi Törvénykönyv az akadályok kapcsán egyszerűsége és önmérsékletre törekedett. A joganyag viszonylagos rövidegsége és egyszerűsége ellenére is egyértelművé teszi azonban a jogalkotó, hogy még a legszélesebben értelmezett jogoknak is vannak határai.⁵⁰

A nőrablás akadályát sajátos abban az értelemben, hogy olyan házassági akadály, amely a nők méltóságát védi az erőszakkal és a kényszerrel szemben úgy, hogy ezt kifejezetten a házasság vonatkozásában fogalmazza meg. Amennyiben azzal a szándékkal

46 GASPARRI 1932: 389.

47 PETROVITS 1921: 205.

48 DOYLE 1985: 770.

49 CALABRESE 2006: 340. – Az ilyen jellegű tetteknek a legtöbb országban világi büntetőjogi dimenziója is van.

50 SCHÖCH 2014: 75–97.

rabolták el vagy tartották fogva a nőt, hogy vele házasságot kössenek, a házassági akadály miatt nem lehet érvényes egyházi házasságot kötni. A jogalkotó ugyanakkor ezzel nemcsak a nők szabadságát, hanem a házasság (szentségi) méltóságát és a közérdeket is védi. A hatályos latin egyházi jog kifejezetten a nők számára biztosít védelmet. A keleti katolikus *sui iuris* egyházak joga az eltérő társadalmi és kulturális környezet okán ezt a védelmet a férfiakra is kiterjeszti.

A hatályos Egyházi Törvénykönyv szövegének markáns jogtörténeti előzményei vannak. Ez alátámasztja, hogy a katolikus egyház számára mindig nagy jelentőséggel bírt a nők szabadságának és méltóságának védelme. Ma anakronisztikusnak tűnik ez a házassági akadály, hiszen nem az egyházi, hanem a polgári hatóságok rendelkeznek kellő erővel, mozgástérrel és kapacitással, ami az emberi szabadság védelmét illeti. Az értékorientáció okán, a jogtörténeti előzmények és a ma is lehetséges elszigetelt esetek miatt a jogalkotó továbbra is fontosnak tartotta, hogy a nőrablás szerepeljen a házassági akadályok között. Ez az akadály nem isteni jogon áll fenn az egyház jogrendszerében, ezért elvileg adható felmentés alóla. Azonban éppen a beleegyezés szabadságának védelme miatt ilyen felmentést nem szoktak adni. A szabad akarat hiánya úgysis a házassági beleegyezés érvénytelenségét eredményezné.

Felhasznált irodalom

- ABATE, Antonio (1987): Gli impedimenti matrimoniali nel nuovo Codice di Diritto Canonico. *Apollinaris*, 60(3/4), 451–505.
- BAÑARES, Juan Ignacio (2004): Így lehet [Commentary on canon 1089]. In MARZOA, Ángel – MIRAS, Jorge – OCANA, Rafael, Rodriguez (szerk.): *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*. Vol. III/2. Toronto: Wilson & Lafleur, 1198.
- BEAL, John (1988): Kommentár az 1089. kánonhoz [Commentary on Canon 1089]. In BEAL, John – CORIDEN, James – GREEN, Thomas (szerk.): *The New Commentary on the Code of Canon Law*. New York: Paulist Press, 1291.
- BRUNDAGE, James (1978): Rape and Marriage in the Medieval Canon Law. *Reveu de Droit Canonique*, 28(8), 62–75.
- CALABRESE, Antonio (2006): *Diritto penale canonico*. Vatikán: Libreria Editrice Vaticana.
- CAPPELLO, M. Felix (1947): *Tractatus canonico-moralis de sacramentis, De matrimonio*. Róma: Domus Editoriales Marietti.
- CASTAÑO, F. Jose (1988): Gli impedimenti matrimoniali in generale. *Apollinaris*, 61, 69–87.
- CASTAÑO, F. Jose (1989): Natura e ruolo degli impedimenti matrimoniali. In FUNGHINI, Raffaello (szerk.): *Gli impedimenti al matrimonio canonico*. Vatikán: Libreria Editrice Vaticana, 29–40.
- CHIAPPETTA, Luigi (1988): *Il Codice di diritto canonico*. Nápoly: Edizioni Dehoniane. *Comunicazioni*, 9. (1977), 366.
- D'AURIA, Angelo (2002): *Gli impedimenti matrimoniali*. Róma: Lateran University Press.
- D'Avack, Pietro Agostino (1970): Impedimenti al matrimonio (diritto canonico). In Aa. Vv. *Enciclopedia del Diritto*. Milánó: Giuffrè, 251–260.

- DOYLE, Thomas (1985): Kommentár az 1089. kánonhoz [Commentary on Canon 1089]. In CORIDEN, A. James – GREEN, Thomas – HEINTSCHEL, Donald (szerk.): *The Code of Canon Law, A Text and Commentary*. New York: Paulist Press, 770.
- GASPARRI, Pietro (1932): *Tractatus canonicus de matrimonio*. Róma: Typis Polyglottis Vaticanis.
- KUMINETZ Géza (2001): *Katolikus házasságjog*. Budapest: Szent István Társulat.
- MONETA, Paolo (1989): Gli impedimenti al matrimonio canonico. In FUNGHINI, Raffaello (szerk.): *Diritto al matrimonio e impedimenti matrimoniali*. Vatikán: Libreria Editrice Vaticana, 15–28.
- NAVARETE, URBANO (1989): Gli impedimenti relativi all dignità dell'uomo: aetas, raptus, crimen. In GRAZIANI, Ermanno (szerk.): *Gli impedimenti al matrimonio canonico*. Vatikán: Libreria Editrice Vaticana, 71–94.
- PETROVITS, Joseph (1921): *The New Church Law on Matrimony*. Washington DC: The Catholic University of America Press.
- XII. PIUS (1949): Motu proprio. Crebrae allatae. *Acta Apostolicae Sedis*, (31)3, 89–117.
- PÓSÁN László (2012): A pogány hiedelemvilág továbbélése a középkori Poroszországban. *Történeti tanulmányok*, (20), 57–66.
- REGATILLO, Eduardo (1962): *Derecho matrimonial eclesiastico*. Bishui Plain: Santandler.
- RIPSZÁM Dóra (2024): *Az emberkereskedelem elmélete és gyakorlata, különös tekintettel a gyermekre*. PhD-disszertáció. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.
- SABBARESE, LUIGI (2006): *Il matrimonio canonico nell'ordine della natura e della grazia*. Róma: Urbaniana University Press.
- SALACHAS, Dimitros (2001): Kommentár a CCEO 806. kánonjához [Commentary on Canon 806 of the CCEO]. In VITO PINTO, Pio (szerk.): *Commento al Codice dei Canonici delle Chiese Orientali*. Vatikán: Libreria Editrice Vaticana, 678.
- SCHÖCH, Nikolaus (2014): Giustizia e misericordia nel processo di nullità matrimoniale. Due principi incompatibili? In ERRÁZURIZ, Carlos José – ORTIZ, Miguel Angel (szerk.): *Misericordia e diritto nel matrimonio*. Róma: Edusc, 75–97.
- Sess. XXIV. De. ref. matr. C. 6.
- SILVESTRI, Pasquale (2004): Il rato. In SILVESTRI, Pasquale (szerk.): *La nullità del matrimonio canonico*. Róma: Guida, 45–98.
- SIPOS István (1940): *A katolikus házasságjog rendszere*. Budapest: Szent István Társulat.
- SIPOS István – GÁLOS László (1960): *A katolikus házasságjog rendszere*. Budapest: Szent István Társulat.
- SZABÓ Péter (2012): *A keleti egyházak szentségi jog*. Nyíregyháza: Szent Atanáz Hittudományi Főiskola.
- SZEREDY József (1879): *Egyházjog*. Pécs: Madarász Endre.
- VÖLGYESI Levente (2022): A házassági javak megjelenése a Corpus Iuris Canonicensiben. *Diké. A Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport Folyóirata*, 6(1), 50–56. Online: <https://doi.org/10.15170/Dike.2022.06.01.04>
- WERNZ, Franz Xaver (1928): *Ius Decretalium, Ius Matrimoniale Ecclesiae Catholicae*. Róma: Ex Typographia Polyglotta S.C. de Propaganda Fide.
- WERNZ, Franz Xaver – VIDAL, Petri (1946): *Ius Matrimoniale*. Róma: Universitatis Gregorianae.